

Cuentu ndika'a y tikueñi

Cuento del león y el zancudo

Mixteco de San Juan Teita

Cuentu ndika'a y tikueñi

Cuento del león y el zancudo

Mixteco de San Juan Teita

Segunda edición
(versión electrónica)

Domingo Castro Salazar, narrador

Nicole Barkley Frantz, *dibujante*

Dale Eugene Barkley Youtz (Eugenio Barkley Y.)
y Leanne Frantz de Barkley, *asesores lingüísticos*

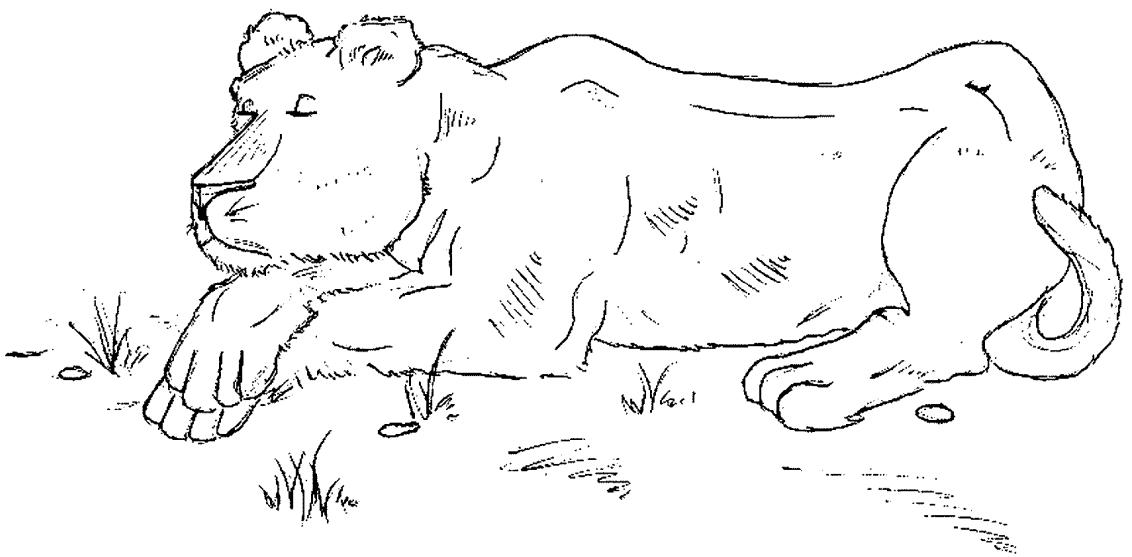
Publicado por el
Instituto Lingüístico de Verano, A.C.
Apartado postal 22067
14000 Tlalpan, D.F., México
Tel. 5-573-2024
2007

<http://www.sil.org/mexico/mixteca/teita/L112-LeonZancudo-xtj.htm>

Primera edición 2007 1C
Segunda edición 2007 (versión electrónica)

© 2007 por Domingo Castro Salazar
Derechos reservados conforme a la ley.

In kivi ndika'a xe ni ixavi deen ti ni ikokava ti, te
ni kukava ti ndatatu ti.

Xuka te ni xee tikueñi nu katuu ti. Ka'an ti:
—¡Ta'vi lii! ¡Ta'vi lii! —xe kuini ka'an xe kuu
kua'a jna'a ti ii ti.

Te ndika'a ndane'e ti nda'a ti te kuu ti xe jnii ti
tikueñi, ko ña ni'i ña ti, chi tikueñi ndandita ni ti.

Daa te ndada'vi tugu ti nda'a ti do'o ti unga tugu.

Nu di'na ni te, ndaxee ni tugu tikueñi unga ni tugu
iña'a ti. Ka'an ni tugu ti:

—¡Ta'vi lii! ¡Ta'vi lii!

Daa te ndane'e ti nda'a ti kuu ti xe ka'ni ña ti, ko
ña ni i'i tikueñi, chi ndandita ni ti nde ninu.

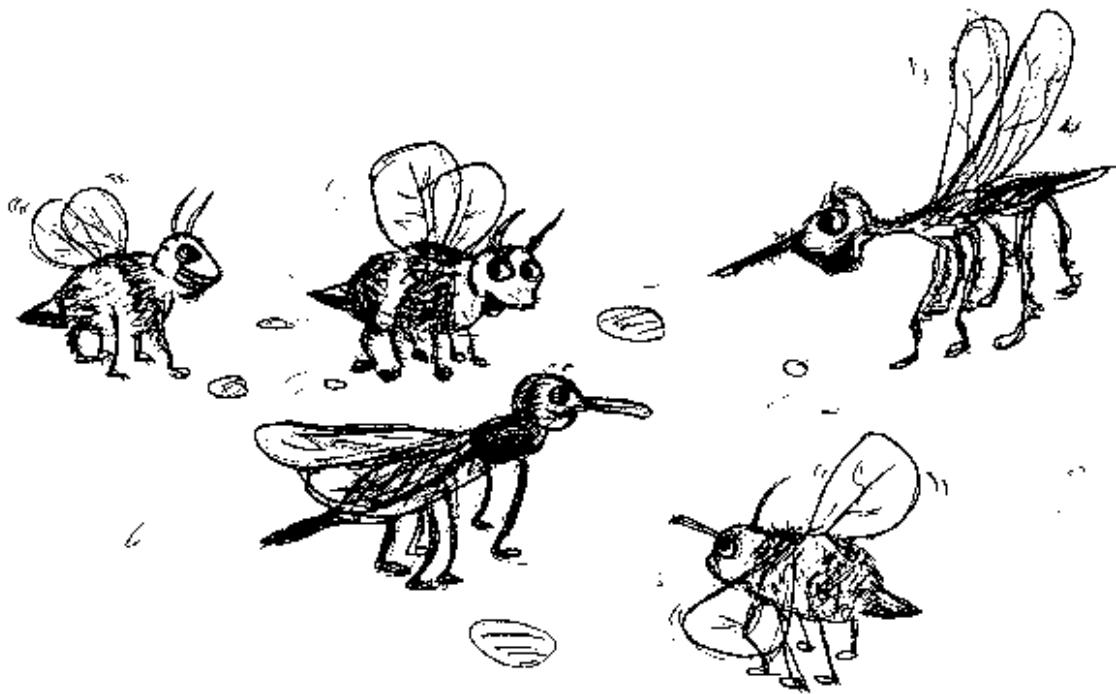
Xuka te vuelta ku uni ga, iña'a ndika'a xe:

—Nu xe kuu ini ndo xe kua'a jna'a so, kua'an, te
dia'a kivi ndanijna'a so in nu kua'a jna'a so.

Xuka te ni kee tikueñi kua'an ti, te dani jna'a
ndika'a ni kee ti, te kua'an jna'a ti.

Kua'an tikueñi ni ndadatutu ti taka nyaa kitie deen,
kiti ka tuu ña, kiti ka iyo iñu, na kuini o kiti kuu tindaka,
chikili'i, ñuñu, xoko kuaan, xoko da'nda, taka kiti ka tuu,
kiti ka iyo iñu diuka.

Te dani jna'a, ndika'a ni kee ti te kua'an ti. Ni ñe'e ti nu tiva'u, chikuii, oso, changu, lobo. Daa te ni iñajnu'u ti xe:

—Dia'a kivi kua'a jna'a so ii tikueñi —iña'a ti nu taka kiti ki chindee jna'a ii ti.

Kuu ni teku do'o maa changu jnu'u xuka, ni kukuita ti iyo dandanuu ti maa ti, da'a ti mudu xe datu'va ti xe kua'a jna'a ti xe xee kivi xuka.

Te kai ndetu ti ni xejna'a kivi ki kua'a jna'a ti.

Dani jna'a tikueñi, xe ama ka iyo tu'va ti kivi kukuu i.

Ki'naga maa tikueñi ni xee koyo ti ii taka nyaa kití ni ndadatutu ti.

Te ika daa ni xee koyo ndika'a ii kití ni ndadatutu jna'a ti. Da'a ndika'a kuenda xe ta ña'a ga xee tikueñi. Ni ka xee koyo ti nava'a in nu ni ka ndajnu'u inuu ti xe ki kua'a jna'a ti.

Ka ito ndee ti ña xoo maa na ndeku. Tuu in maa na kití ndeku.

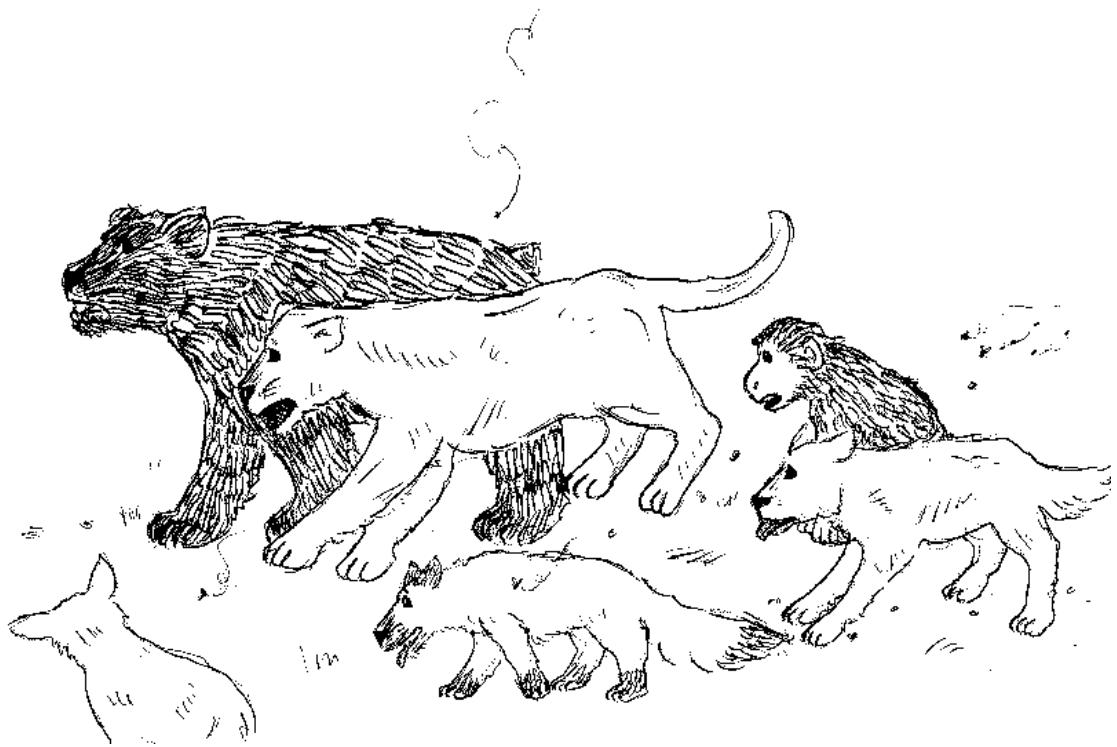
Na kuee ini ti xe du'va ninu, diki xujnu ka xi'i
tikueñi ii kiti ni ndadatutu ti.

¡Danaaniga te ni ka ndendita ti!

Ni ka kaku'un ña ti, mudu danaaniga ni ka kaku'un
ti, ni ka tuu ti ndika'a. Kuenda ka keen ka kitu ga ni ti
maa ti ka ikotuu ka ikondii ti xe ni ka kivi ti, ni chii idi
changu, chii idi taka kiti ka xi'i ii ti, ni ka kivi xoko
da'nda, ñuñu, chikili'i, ni ka tuu ña ti.

Ña ka ni'i ga ti xe ki da'a ti ka ikotuu ga ni ti,
kua'an koyo ti. Xuka daa te ni kuu ni ka inu ti, ni ndaku
tikueñi ii taka kitii ni ndadatutu ti.

Divi kuenda orre kivi vijna, xe'e ndika'a jnu'u xe
ti'vi tikueñi ii ta'vi di'na niñi.

Diuka iyo in cuentu ndika'a y tikueñi.

Resumen del cuento en español: Un zancudo desafía a un león para tener una batalla. El zancudo y sus amigos luchan contra el león y sus amigos.